

**Трансформація курсу
«Економічний аналіз
діяльності підприємства»**

Спеціальний випуск

Заснований у 1992 р.

Міжвузівський науковий збірник

**ПРОВАЄМИ
ФОРМУВАННЯ
РИНКОВОЇ
ЕКОНОМІКИ**

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

16-05-2002
[Handwritten signature]

К ОЦЕНКЕ ЗНАЧИМОСТИ ИЗМЕНЕНИЯ ЭЛЕМЕНТА МУЛЬТИПЛИКАТИВНОЙ ФАКТОРНОЙ СИСТЕМЫ

Мультипликативная модель — одна из наиболее распространенных форм отображения взаимосвязи результатов деятельности с факторными. Ее характерная особенность заключается в том, что при параллельном изменении фактора в действие вступает не только изменение показателя, но и изменение факторного показателя в форме последовательных изменений (умножение или деление) во всевозможных сочетаниях, возможных для исследуемой модели. Это обстоятельство стало своего рода неодолимой преградой для дальнейшего анализа взаимосвязи указанных увеличений модели. Для преодоления этого барьера целесообразно использовать мультипликативную модель, основанную на рассмотрении факторных элементов не только в целом, но и в их частях (например, в виде их произведения). Это позволяет оценить влияние мультипликативной модели, объединяемых мультипликативных элементов результата. Однако здесь следует обратить внимание на то, что мультипликативная модель не учитывает изменение количества элементов системы. Для этого необходимо рассмотреть мультипликативную модель, основанную на рассмотрении факторных элементов не только в целом, но и в их частях (например, в виде их произведения). Это позволяет оценить влияние мультипликативной модели, объединяемых мультипликативных элементов результата.

Мультипликативная модель — одна из наиболее распространенных форм отображения взаимосвязи результатов деятельности с факторными. Ее характерная особенность заключается в том, что при параллельном изменении фактора в действие вступает не только изменение показателя, но и изменение факторного показателя в форме последовательных изменений (умножение или деление) во всевозможных сочетаниях, возможных для исследуемой модели. Это обстоятельство стало своего рода неодолимой преградой для дальнейшего анализа взаимосвязи указанных увеличений модели. Для преодоления этого барьера целесообразно использовать мультипликативную модель, основанную на рассмотрении факторных элементов не только в целом, но и в их частях (например, в виде их произведения). Это позволяет оценить влияние мультипликативной модели, объединяемых мультипликативных элементов результата.

Проблеми формування ринкової економіки: Міжвід. наук. зб. Заснов. у 1992 р. Спец. вип. Трансформативна культура «Економічний аналіз діяльності підприємства». — К.: КНЕУ, 2002. — 587 с.
ISBN 966-574-356-2

Висвітлюється теоретико-методологічні проблеми та практичні наслідки трансформації курсу «Економічний аналіз діяльності підприємства» з урахуванням процесів реформування системи бухгалтерського обліку та фінансової звітності на основі міжнародних стандартів і з огляду на потреби формування ринкової економіки в Україні й у інших країнах.
Для науковців, викладачів, аспірантів, студентів вищих навчальних закладів.

БК 65.053

Редакційна команда: О. О. Білаш, д-р екон. наук (відп. ред.); Л. Г. Лух'яненко, д-р екон. наук; В. Г. Андрійчук, д-р екон. наук; Ю. М. Пахомов, акад. НАН України; А. М. Поддєрогін, канд. екон. наук; В. С. Савчук, д-р екон. наук; Д. М. Черванюк, д-р екон. наук.
Редакційна рада: М. Г. Чумаченко, д-р екон. наук, проф.; М. Г. ЛІННІК, д-р екон. наук, проф.; М. В. КУЖЕЛЬНИЙ, д-р екон. наук, проф.; Акад. НАНУ (відп. за вип.); М. В. КУЖЕЛЬНИЙ, д-р екон. наук, канд. екон. наук, проф.; Л. М. КІНДРАТЬКА, канд. екон. наук, проф.; М. І. ГОРБАТОК, канд. екон. наук, проф.

Адреса редакційної команди:

03680, м. Київ, просп. Перемоги, 54/1
Київський національний економічний університет. Тел. 441-20-21

И. Я. Даник, канд. экон. наук, доцент,
завідувач кафедри обліку та аудиту,
Г. М. Носова, канд. экон. наук, доцент,
кафедри обліку та аудиту
Ужгородський національний університет

ЕВОЛЮЦІЯ УПРАВЛІНСЬКОГО ТА ФІНАНСОВОГО АНАЛІЗУ: ПРОБЛЕМИ ВИВЧЕННЯ І ВИКЛАДАННЯ

Аналіз, як метод наукового дослідження, існує з давніх-давен і є дуже емним поняттям, яке лежить в основі всієї практики і наукової діяльності людини.
Економічний аналіз, як відомо, виник як елемент планового ведення господарства і представляє собою систему спеціальних знань, пов'язаних з дослідженням економічних процесів, які склалися під дією економічних законів і факторів суб'єктивного характеру.
Якщо говорити про еволюцію економічного аналізу як науки, то її розвиток припадає на першу половину XX століття, коли во-на почала формуватись як теорія балансоведення на початку формування теорії балансоведення (О. К. Рощаковська, 1910). У двадцять років теорія балансове-дення, зокрема методика аналізу балансу, була остаточно сфор-мована в працях О. П. Рудановського, Н. О. Блатова, І. Р. Ніколаєва, П. М. Худякова та ін. Паралельно активно розви-валася і наука про керування обчислення. Аналіз балансу і ко-мерційні обчислення і склали суть фінансового аналізу.

У міру будівництва планового господарства фінансовий аналіз порівняно швидко був трансформований в аналіз господарської діяльності. Відбулося це шляхом природного призначення ролі керування обчислень, посилення контролюючої функції (в рам-ках соціалістичної економіки), помінювання аналізу відхилень фактичних значень показників від планових, зниження знач-ності балансу як інструменту фінансового управління. Врахо-вуючи специфіку ведення планового господарства, наголос ро-бився на облік, контроль і аналіз за схемою «план-факт».
Аналіз все більше відокремлювався від бухгалтерського обліку, його фінансова природа зникла, і за суттю він пере-творювався в техніко-економічний аналіз, яким по-справжньому не займався ніхто. Такий підхід поширювався не тільки на підприємстві об'єднанні (підприємства) промисловості, а й на всі інші галузі. Тому поряд з економічним аналізом в промисловості, поступово виникли інші галузеві методи економічного аналізу

ка. — М.: Финансы и статистика, 1985. — 270 с.; Болчек, Р. Функциональ-но-стоимостный анализ в управлении / Пер. с чеш. — М.: Экономика, 1986. — 175 с.

2. Справочник по функционально-стоимостному анализу / Под ред. М. Г. Карпунина, Б. И. Майданчика. — М.: Финансы и статистика, 1988. — 431 с.; Карпунин М. Г., Майданчик Б. И., Функционально-стоимостный анализ в отраслевом управлении эффективности. — М.: Экономика, 1983. — 200 с.; Мосеева Н. К., Карпунин М. Г., Основы теории и практики функционально-стоимостного анализа: Уч. пособ. для техн. спец. вузов. — М.: Высшая шк., 1988. — 192 с.

3. *Reichman, T.* Controlling mit Kennzahlen und Managementbeobachten, 4. Aufl., München, 1995, 646 S. — S. 408—427; Everset, Patricia, The Impact of Target Costing on Cost, Quality and Time-to-Market of New Products: Results from Lab Experiments, Dissertation for for the Degree of Doctor in Applied Economics, the University of Chem, 1999, 347 p.

4. *Koshikawa T., Innes J., Mitchell F.*, 1993, Contemporary Cost Man-agement, Chapman And Hall, London (UK) — 450 p. — P. 57.

5. *Cooper, R., Kaplan, R. S., Measure Costs Right: make the Right De-cision*, Harvard Business Review, September-October 1988, p. 85—101; Turney, Peter B., Common Cents, Hillsboro, OR: Cost Technology, 1991.

6. *Cokings, G.* Using ABC To Become ABM: White Paper, ABC Technologies, Inc., Beaverton, Oregon, 1998, 14 p.

7. *Reichman, T.* Controlling mit Kennzahlen und Managementbeobachten, 4. Aufl., München, 1995, 646 S. — S. 438—439.

8. *Вячек Р.* Функционально-стоимостный анализ в управлении / Пер. с чеш. — М.: Экономика, 1986. — 175 с. — С. 37—41

9. *Kaplan, R. S., Atkinson, A. A.* Advanced Management Accounting, 2nd ed., Prentice-Hall, 1996, 973 p. — P. 222-239; Fortesc, E. (1996), Activity-Based Management: A Comprehensive Implementation Guide, McGraw-Hill, 400 p. — P. 139—150.

10. *Kanev B., Liova T.* Концепция контроллінга і функціонально-стоимостный анализ. — С—16, READ.ME. — 2000. — №1.

11. *Мосеева Н. К., Карпунин М. Г.* Основы теории и практики функ-ционально-стоимостного анализа: Уч. пособ. для техн. спец. вузов. — М.: Высшая школа, 1988. — 192 с. — С. 81

12. *Вячек Р.* Функционально-стоимостный анализ в управлении / Пер. с чеш. — М.: Экономика, 1986. — 175 с. — С. 161

13. Контролінг як інструмент управління підприємством / Под ред. Н. Г. Данилючкиной. — М.: Аудит, ЮНИТИ, 1998. — 279 с.;

14. *Horvath, P.*, Controlling, 4. Aufl., München 1992, 951 p.

15. *Koropoulos, Thomas M.* (1995), The Worklow Imperative: Building Real World Business Solutions, John Wiley & Sons, Inc., 240 p. — P. 141

16. *Druy, C.* Management and Cost Accounting, International Tompson Business Press, 1996. — 1321 p.; Cokings, G. New Age Accounting: Activity-Based Budgeting (ABB): White Paper, ABC Technologies, Inc., Beaverton, Oregon, 1999, 16 p.

(в сільському господарстві, торгівлі, будівництві, матеріально-технічному постачанні та зі створенням агропромислових комплексів (АПК) — в АПК).

Всі галузеві методи економічного аналізу мали одну теоретичну основу — «Теорія економічного аналізу» (базовий підручник під ред. А. Я. Шеремета і М. О. Ваканова), в якому були викладені мета, завдання, види і трайні методи економічного аналізу. Дев'ять була приділена комплексному економічному аналізу на прикладі тієї ж промисловості.

Курс економічного аналізу в повному обсязі був обов'язковим для двох спеціальностей «Бухгалтерський облік і аналіз господарської діяльності» (в подальшому «Облік і аудит») і «Фінанси і кредит» (в подальшому «Фінанси і банківська справа»).

З цього курсу складалася і державні іспити, що, на нашу думку, було цілком законним. І бухгалтерам, і фінансистам необхідно володіти всіма методами наукового дослідження, щоб вміти не тільки оцінити поточний стан підприємства, а й передбачити його місце й поведінку в наступних періодах.

Можна констатувати, що в умовах планово-адміністративної економіки ці завдання все-таки виконувалися. Випускники обох спеціальностей отримували теоретичні знання з економічного аналізу, включуючи різні їх форми (лекції, практичні і лабораторні заняття, виконання курсової роботи і на завершених, як підсумковий контроль — державний іспит). Одержані знання давали їм змогу працювати в різних сферах народного господарства.

Перехід на ринкові засади, який розпочався в 1985 році, призвів до необхідності трансформації не тільки бухгалтерського обліку (1990), але і важливіших елементів аналітичної роботи і аналітичної підготовки майбутніх бакалаврів, спеціалістів і магістрів з економіки будь-якого фахового профілю повинна займати особливе місце в системі економічної освіти. Володіння прийомами та методами економічного й особливого фінансового аналізу, створіє для фахівців підґрунтя для розвитку їх економічного мислення, набуття ними здатності сприймати економічні процеси, що відбуваються на підприємствах, з урахуванням специфіки форм і методів господарювання.

Це важливо в умовах розвитку і поліпшення ринкових засад в економіці України, які об'єктивно ускладнюють завдання у сфері прийняття управлінських рішень на кожному підприємстві, на кожному об'єкті управління.

Невміння аналізувати господарську ситуацію, неможливість визначення «вузьких місць» в економічній діяльності

підприємства і факторів, що на неї впливають, так чи інакше призводять до зниження ефективності роботи, до прийняття непра-вильних управлінських рішень і, врешті речі, до збитків і фінансового краху. Тому формування ринкової економіки зумовлює розвиток аналізу в першу чергу на мікрорівні — на рівні окремих фірм, компаній, підприємств та їхніх структурних підрозділів, оскільки вони складають основу ринкової економіки. В цьому зв'язку важливим стає завдання оволодіння прийомами і методами економічного аналізу фінансовим менеджером, який не тільки зосереджує на своєму робочому місці всю інформаційну базу для аналізу, але і володіє правами і методами фінансового управління діяльністю фірми, компанії або підприємства. Таким чином, життя знову повертає до зростаючої ролі фінансового аналізу фінансово-господарської діяльності всіх без винятку суб'єктів господарювання.

Звідси і завдання вищої школи полягає в тому, щоб навчити майбутніх фінансових і банківських менеджерів та управлінців будь-якого рівня вмінно бачити не тільки перспективи свого підприємства, але і своїх конкурентів. Вони повинні вміти порівнювати їх результати із власними досягненнями, а для цього треба дати їм знання про систему фінансових та економічних показників, а також зміст і сутність кожного показника, їх взаємозв'язок з іншими. Такі знання дає фінансово-економічний аналіз, який не тільки знайомить з фінансовою звітністю і її особливостями як інформаційної бази аналізу, а також і з тим, як правильно розраховувати фінансові коефіцієнти, проводити порівняльний динамічний аналіз і давати конкретні напрямки розв'язання ситуацій, які складаються.

Перехід до ринкових засад призвів до необхідності трансформації не тільки бухгалтерського обліку й елементів аналітичної роботи, а також і процесу вивчення обліково-аналітичних дисциплін. З введенням комплексних державних іспитів для студентів спеціальності «Фінанси» питання з економічного аналізу не виключаються (до цього він був одним з тих, що виносився на державний іспит як окрема фахова дисципліна). На нашу думку, в сучасних умовах, коли зростає роль фінансових менеджерів в управлінні фінансовими ресурсами, контроль за знаннями і в цій області не менш важливий, а може й більший, ніж для обліковців і аудиторів.

Тому вважаємо не зовсім виправданим вибір обов'язкових аналітичних дисциплін, які не передбачають вивчення фінансового аналізу для таких спеціальностей, як «Банківська

справа і економіка підприємства». В рамках курсу «Економічний аналіз» на вивчення тем, пов'язаних з фінансовим аналізом, виділено від чотирьох до шести годин. За цей час навчити фахівців відповідного профілю повноти й об'єктивності аналізу фінансової звітності та на її основі дати оцінку фінансового стану підприємства і тим більше передбачити і спрогнозувати ймовірність його погіршення — не реально. Хоча вихід із цієї ситуації ніби-то є: це введення курсу за вибором або відповідної кафедри, або самих студентів. Але для цього необхідно перш за все розуміння важливості цієї справи і самими студентами і відповідною кафедрою.

Наш досвід викладання цих дисциплін показує, що по закінченні вузу більшість випускників так і не мають комплексного уявлення про кількісні обґрунтування прийняття управлінських рішень. Крім того, ми відійшли від акцентування галузевої спеціалізації прикладних економічними наук, вважаючи, що вона в сучасних умовах навряд чи потрібна, що відповідає принципам університетської підготовки. Випускники університету за спеціальністю «Облік і аудит» повинні мати знання, достатні для того, щоб у випадку необхідності працювати з обраної спеціальності в установах фінансової і банківської сфери, в промисловості, будівництві, торгівлі. До того спонукає саме життя. Зокрема, частина випускників йдуть на роботу в аудиторські установи, і відразу вимушені стикатися з особливостями обліку й аналізу, на якому базується аудит, на підприємствах різних галузей.

Тим більше, коли говорити про підготовку спеціалістів в області бухгалтерського обліку і фінансів, то, як зазначалося вище, найбільшу актуальність і користь порівняно з аналізом господарської діяльності має фінансовий аналіз. Мова не йде про відміну курсу «Економічний аналіз»: він, як і має бути, ставиться прерогативого лінійних керівників. Що стосується бухгалтерів, фінансових менеджерів, аудиторів, то для них господарська діяльність бачиться перш за все крізь призму прошово-фінансових відносин. При цьому акцент повинен робитися на прогнозі розрахунки, пов'язані з аналізом фінансових ризиків.

З цих позицій не можна не відмітити дублювання окремих тем фінансового аналізу в курсі «Фінансовий менеджмент», який вивчається згідно з програмами майже паралельно. В багатьох підручниках з фінансового менеджменту значна увага приділяється саме аналізу фінансового стану підприємства. При цьому, як правило, в них відсутня єдність підходів до визначення

когда показників і методики їх визначення та їхніх стандартних значень. На нашу думку, настала необхідність розробки своїх національних стандартів значень, які б дійсно відповідали умовам нашої економіки, тим більше, що відповідна база аналізу фінансового стану підприємств в Україні вже сформувалася.

Досвід провадження практичних занять з фінансового аналізу з використанням реальної фінансової звітності підприємств показує, що орієнтація на ті стандартні значення, які наведені у підручниках і методичних розробках, стають, м'яко кажучи, абсурдними.

Кількісний і якісний склад показників, які використовуються для аналізу фінансово-господарської діяльності підприємства, як відомо, залежить від мети дослідження. Але тільки комплексний аналіз певної групи показників дає підстави для ґрунтовних висновків щодо умов функціонування та прибутковості підприємства. Для правдивої оцінки фінансової діяльності необхідно лише кілька з численних показників: обчислення зайвих коефіцієнтів ускладнює аналіз незалежно від того, яким способом він ведеться.

В якості вибіркової дисципліни на спеціальності «Облік і аудит» з 2000 року викладається окремий курс «Стратегічний аналіз і контроль». Цей курс якраз і передбачає на основі вивчення курсів «Економічний аналіз», «Фінансовий аналіз» оволодівати принципами і методами прийняття управлінських рішень з важливіших діяльностей управління підприємством. Саме таких, які характерні для всіх без винятку підприємницьких структур, як-от: «Управління витратами» й «Управління прибутком» та чітко розуміти і керувати взаємозв'язком Є «витрати — обсяг» — «прибуток», притаманним підприємствам, з урахуванням специфіки форм і методів господарювання.

*О. І. Дедіков, канд. екон. наук
Дніпропетровський державний фінансово-економічний інститут*

ПРО КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД ДО АНАЛІЗУ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

З розгортанням процесів економічної і соціальної модернізації в Україні в економічній науці набуває особливої актуальності проблема теоретичного обґрунтування процесів ринкових пере-

Тетные направления развития региона, то необходимо создать абсолютнo новые стимулы таких вложений.

Интересы региональных страховщиков на сегодняшний момент состоят в расширении страхового поля. Администрация в свою очередь может создать договорные условия по инвестированию полученных средств в приоритетные направления развития региона. Одной из форм взаимодействия направлена разработка взаимовыгодных административных и местных страховых компаний может стать уполномоченный страховой пул, которому региональная или городская администрация выделяет страховое поле, например страхование мушкетерского имущества, страхования, ответственности мушкетерских парковок от угона или причинения другого ущерба и т. д., а страховщики обязуются включать определенную часть полученных средств в социальные проекты городской или региональной администрации. Преимуществом страхового пула по сравнению с созданием ряда уполномоченных страховых компаний является кратное увеличение совокупной емкости, что позволяет проводить страхование у нерезидентов страховых компаний увеличивает количество ресурсов страховых компаний и инвестируемых за пределами региона). Кроме того, страховой пул как организация, объединяющая финансовые потоки позволяет унифицировать ряд видов страховой деятельности и решить ряд важнейших проблем:

- разработку тарифов;
- введение системы льгот для страхователей;
- изучение страхового рынка и на основе этого разработку соответствующих рекомендаций по внедрению новых видов услуг;
- унификации правил и условий страхования;
- урегулирование спорных вопросов в страховых отношениях и т. д.

Литература

1. Страхование: Пирпичник / Под ред. С. С. Осаца. — К.: КНЕУ, 1998. — 528 с.
2. Зуева А. Цифры о главном // Бизнес. — 2001 г. — №35 (450). — С. 21.

ЗМІСТ

Вагров В. П. К оцінці значимости изменений элемента мультипликативной факторной системы 3

Бандура З. Л. Внутрішня звітність підприємства як основа інформаційного забезпечення економічного аналізу 8

Беломолаєвська Т. В. Концептуальні аспекти аналізу денсних потоків в умовах нестабільної економіки 21

Березуцький Я. Г., Дугинський В. Л., Луцивська І. О. Облік — основа інформаційного забезпечення економічного аналізу та прийняття рішень 27

Бурак П. Ю., Карпінський В. А. Аналіз факторів оптимізації процесів потоку у системі підприємницької діяльності 39

Волчук А. А. Проблеми оперативного економічного аналізу витрат виробництва на підприємствах пивоварної промисловості та можливі шляхи їх вирішення 55

Ватануша В. П. Діагностика і оцінка результатів діяльності підприємства (фірми) в риночних умовах господарювання 78

Верещаків В. В. Трансформація економічного аналізу інвестиційних рішень в умовах інвестиційного контролю 82

Бокс Л. С., Бандура З. Л. Економічний аналіз діяльності комерційних банків 93

Гедз М. Й. Методологічні проблеми розробки методики визначення ефективності діяльності підприємств 107

Іонов С. Ф. В пошуках сучасної парадигми економічного аналізу на ефективності діяльності підприємств 112

Голубкова И. А. Аналітичні аспекти організації економіко-економічного механізму оптимізації процесів в морском образовании 118

Гринів В. В. Економічний аналіз діяльності підприємств торгівлі в умовах ринкової трансформації 131

Данилюк М. О., Левий В. Р. Функціонально-вартісний аналіз як основа розв'язку нових методів аналізу 143

Даньків Н. Я., Носкова Г. М. Еволюція управлінського та фінансового аналізу: проблеми вивчення і висвітлення 157

Ледюков О. І. Про комплексний підхід до аналізу діяльності підприємств 161

Ледюков О. І. Про деякі аспекти аналізу діяльності комерційного банку 170

Ленісов В. Т. Системний аналіз внутрішньозовнішніх резервів 189

Ленісова И. Г. Системное видение экономического анализа как фундамент менеджмента современного предприятия 192

Наукове видання

**ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ
РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ**

Міжвідомчий науковий збірник

Заснований у 1992 р.

Спеціальний випуск

**ТРАНСФОРМАЦІЯ КРСУ
«ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ
ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА»**

Коректор А. Бородавко

Підписано до друку 29.04.02. Формат 60×84/16. Папір офсет. № 1.
Друк офсетний. Умов. друк. арк. 34,17.
Ланітура Ланімс. Друк офсетний. Умов. друк. арк. 34,17.
Обл.-вкл. арк. 38,89. Наклад 100 прим. Зам. № 01-2354/1

Видавництво КНЕУ
03680, м. Київ, проспект Перемоги, 54/1
Сайт/урно по ресепціо №235 в/а 07.11.2000
Тел./факс (044) 458-00-66; (044) 446-64-58
E-mail: publish@kneu.kiev.ua